

Vor Politik og Valgprogrammet

Taler

Peder Rinde

Dato

31 mai 1891

Sted

Lillestrømmens Arbeidersamfund

- 1 Jeg har lovet at tale lidt om vor Politik og Valgprogrammet.

Naar vi vil søge at klargjøre den nuværende politiske Stilling, bør vi først se lidt tilbage i Tiden. Den politiske Spænding, vi var oppe i i Otti-Aarene, var saa stærk, at det var naturligt, at en Slappelse paafulgte. Det viste sig, som saa ofte før, at naar der har været taget et stærkt Skridt fremover, vil der gjerne blive et Pust i Bakken; ofte sakker man ogsaa lidt bagover. Det er ligesom det skal lidt Tid til for Vælgerfolket, Massen, for at komme efter. Men ustandseligt maa Udviklingen gaa sin Gang inden et levkraftigt Samfund, om det end sker stødvis og ikke med forhaandsvis afmaalte Skridt. Ved Valget i 1888 var vi oppe i en Reaktion, et Tilbageslag, og Embedspartiet holdt atter paa at komme i Flertal. Hvorvidt denne Bevægelse bagover skal fortsættes, vil da det kommende Valg vise. Det burde høre til det utænkelige, hvis Vælgerfolket vil følge lidt med og anvende nogen Omtanke, inden de lægger sin Stemmeseddel i Valgurnen. Men Uvidenheden og Ligegladheden har altid været Bagstræverpartiernes bedste Allierede. Det er ikke min Mening, at det er godt og vel, alt hvad Venstre gjør, men jeg mener, at det er fra den Kant, der kan ventes udrettet noget.

Da Venstre efter lang Kamp maatte overtage Pladsene ved Kongens Raadsbord, overtage Administrationen, var det under store Forventninger af den Masse Smaafolk, der trolig og med mange Ofre havde fulgt med i Kampen. Man ventede, at nu skulde Løfterne indfries, nu da man ikke havde en forhadet Regjering staaende i Veien. Man ventede, at nu skulde der arbeides paa en større Samfundsretfærdighed, en retfærdigere Skatteordning og andet; men mange af Løfterne blev desværre igjen i Portrummet, de kom ikke med ind i Raadssalen. Man fik blandt andet straks høre, at med almindelig Stemmeret kunde ikke regjeres i dette Land, og i flere andre Henseender saa det ogsaa ud, som der kun var foregaaet et Personskifte i Regjeringen. Jeg skal i denne Forbindelse bare nævne, hvordan de Sverdrupske Ministre stillede sig til det Krav, de selv havde

været med at stille til den gamle Regjering - om Forenkling af Embedsværket og Sparsomhed i Statshusholdningen; - jeg skal senere komme tilbage til dette. Som sagt, var Forventningerne store, saa var Skuffelsen ikke mindre. Men skal vi bedømme Stillingen retfærdigt, saa bør vi jo ikke se bort fra de Vanskeligheder, 35 de havde at bekjæmpe, - Vanskeligheder, som enhver Omlægning i Samfundsstyret vil have at kjæmpe med. Blandt andet fandt det nye Ministerium en ikke velvillig stemt Underadministration staaende bag sig. Dertil kommer den Hovedvanskelighed, enhver Venstre-regjering vil møde, og som Høire er fri for. Venstre maa nemlig arbeide for Reforme og Udbedringer 40 i Udviklingens Medfør, Høire derimod har kun til Opgave at stritte imod, stænge og dæmme op, og naar Trykket blir for stærkt, da at afsvække Kravene, indrømme det mindst mulige af dem og redde, hvad reddes kan for sine Standsinteresser, for Embedsmagten og Autoriteterne. At saa er Tilfældet skulde jeg kunne anføre mange Eksempler paa. Jeg læste ganske nylig i et 45 Høireblad, at det var Embedspartiet, vi havde at takke for, at vi havde faaet Formandskabsloven. Men Sagen er, at Høire var med at fremme denne Reform, akkurat paa samme Maade, som jeg nu har nævnt.

Embedspartiet har modsat sig hver eneste Reform i vor Lovgivning. Saalænge de 50 var ved Magten, brugte de sit Veto til Sanktionsnægtelser og forsøgte tillige at reise et uindskrænket Veto i Kongens Haand, der til alle Tider vilde radbrækket vor fri Forfatning og knækket Folkets Selvbestemmelsesret gennem sine valgte Repræsentanter. I Forholdet til Sverige har Høire altid været ydmygt og opofrende; det viste sig i Forhandlingerne om Mellemrigsloven, og det altid vist 55 sig, naar unionelle Spørgsmaal har været oppe.

Jeg skal ikke her videre indlade mig paa Høireregjeringens sidste Unionsforslag. De har hørt det udredet før. Jeg skal kun nævne, at norske Statsraader i Stockholm stiltiende lod sig byde den Haan, at hvad vi tilsyneladende 60 indrømmedes, fik vi af Svenskernes nådiga Godhed. Hvor venligsindet de svenske Storherrer er mod os, har vi i den sidste Tid hørt af Akerhjelm, og det var af Åkerhjelm's Regjering, vi fik de store «Indrømmelser».

Det er noksaa underligt paa en Valgdag at se Smaafolk og Arbeidere stemme 65 med Høire, som bare burde bestaa af Embedsmænd, Grosserere og Kaksebønder. Hvilken Mening man end har om Venstre - at det har gjort for lidet, og at det har gaaet forsent frem, - saa er det dog gennem Venstres Arbeide vi har faaet frisindede Love. Enhver, der vil være retfærdig i sin Dom, vil, naar

70 han ser tilbage i Tiden, maatte indrømme, at Forholdene for Arbeidere og Smaafolk i Løbet af de sidste 20 Aar er betydelig forbedret. Der er paa Handels- og Næringslivets Omraade ophævet mange gamle Særretter. Det er ikke saa svært længe siden, at Arbeideren af sin knappe Dagløn ikke fik udbetalt mere end 1 Mark i Ugen; Resten maatte han ta i dyre Varer hos sin Husbond. Men mere
75 kan og bør der gøres, og det vil ske, naar Oplysningen stiger, og man holder trolig sammen; bare lad os lære af Embedspartiet i denne Henseende, saa skal vi nok komme, «um inkje saa braat».

Vi skal nu gå over til at se lidt paa det opstillede Valgprogram, der af endel
80 Venstremænd blev udarbejdet i Slutten af Januar. Hvor megen eller hvor liden Vægt man dengang lagde paa disse Mænds Arbejde, saa har det nu faaet en afgjørende Betydning: flere af de Mænd, der udarbejdede Programmet, er nu Medlemmer af Kongens Raad; det maa betragtes som Regjeringens Program. Det har vært sagt, at det er det vakreste Program, vi har havt. Jeg vil ikke
85 benægte, at det er baade vakkert og langt. Jeg for min Del foretrækker jo, at man lover lidt mindre, men med Troskab gennemfører, hvad man lover. De to vigtigste Sager er jo Stemmerettens Udvidelse og Indførelse af direkte Skat. Jeg har seet, at man nu mener, det er ikke saa nøie, om Regjeringen lader disse Sager falde; naar de nu er kommet godt til Sæde, saa kan de lirke sig fra sin tidligere
90 Mening. Jeg tror ikke, at de vil følge disse Raad, eller at de har tænkt paa det; de kan efter min Mening ikke gjøre det, naar de vil være ærlige Mænd. Men, siger man, Bønderne paa Hedmarken og Østlandet vil ikke være med paa den saakaldte almindelige Stemmeret. Jeg tror nu ikke paa det, at Venstreboenderne i Hedmarken ligger saalangt agterud.

95 Hvad Fare er der i, at enhver selvhjulpen Mand faar den samme Borgerret, som vi har? Er det en Flok Røvere, som man vil slippe til Valgurnen? Er det ikke akkurat samme Slags Folk som de, der nu har Stemmeret - og mange af dem er langt bedre, bare at de er saa uheldige ikke at tjene 500 Kr. paa Landet eller 800
100 Kr. i Byen? Bærer de ikke sin Andel af Samfundets Byrder; beskattes de ikke gennem Toldskatten med indtil 10 Prosent af sin Indtægt; tages de ikke til Soldater ligesfuldt som vi andre? Vil man kanske fremdeles stænge Døren for dem, opretholde Uretten og drive vor kraftigste Ungdom ud af Landet? Da faar vi tilslut bare de uniformerede og fillede igjen.

105 Jeg maa gjentage: hvem er det, man er bange for? De, som er sat udenfor, er en ligesaa blandet Skare, som de, der nu har Stemmeret. Det er Skippere,

110 Styrmand, Matroser, Handelsmænd, Haandværkere, Husmænd, Fiskere,
Dagarbeidere, Haandværksarbeidere, Fabrikarbeidere, kort sagt, Folk i alle
Livsstillinger.

Man behøver sandelig ikke at skylde paa Bønderne, fordi Stemmeretten ikke blir
udvidet; den Dag, da de Arbeidere, som nu har Stemmeret, stemmer sammen
115 med det Venstre, som vil have Stemmerettens Udvidelse, vil den ogsaa bli
udvidet. Den Dag, da Samfølelsen mellem dem, der nu arbejder for dette Maal,
blir stærk nok, vil der blive valgt et Flertal af Repræsentanter, stort nok til at
sætte Reformen igjennem. Jeg mener, at Udvidelse af Stemmeretten er en
Retfærdighedshandling, og den Politik, der længst mulig søger at gjøre Ret mod
120 alle, den bærer sikrest frem og vil være til størst Velsignelse for det hele Samfund.
Den Dag, da almindelig Stemmeret blir gennemført, vil man have en
Samfundsret mindre, og Høre vil finde sig ligesaa vel tilrette under denne
Reform som under alle de andre, de med Næb og Klør har modsat sig.

125 Man faar jo undskylde disse Folk, som gjennem Slægtled har siddet inde med
Magten, og saa vel vidst at udnytte den i Standsinteresser, - at de nødig giver Slip
paa sin Forret. Men at Smaafolk støtter dem heri, det er bare af Mangel paa
Forstaaelse.

130 Det næste Krav, vi maa stille, er en retfærdigere Skatteordning. Vore
Statsudgifter og Statsindtægter (eller hvad man kalder vort Statsbudget), er nu
snart oppe i 50 Millioner aarlig. Heraf er dog kun omtrent Halvdelen virkelige
Indtægter, og disse kommer ind ved Toldbeskatning, Malt- og Brændevinsskat
og lidt Arveafgift. De Indtægter, der t. Eks. er opført af Post-, Telegraf- og
135 Jernveisdrift - 11 à 12 Millioner, - er jo Indtægt af Bedrifter, som intet Overskud
giver, og som vanskelig kan klare sine egne Udgifter; Staten maa desuden betale
en hel Del Renter af udenlandske Kapitaler, som Jernbanerne for en stor Del er
bygget for. Statens virkelige Indtægter er altsaa Nettooverskuddet af Tolden,
efterat Udgifterne ved dens Opkrævning er fratrukket.

140 I sidste Aar indbragte Toldskatten vel 23 Millioner Kroner; vi kan sætte
Nettoindtægten til 20 Millioner, for at holde os til runde Tal. Henimod
Halvdelen af disse Penge gaar til Forsvarsvæsenet, og 40 pCt. af disse 10
Millioner gaar til Lønninger og Uddannelse af Officerer og andet Befal. De
145 øvrige 10 Millioner fordeles da til Kongehuset med henimod 1/2 Million, til
Regjering og Storting, til Skoler, og til Embedsværket forøvrigt. Hvordan

Toldskatten kommer ind ved De nok; for hvert Kilo Sukker og Kaffe, De
køber, betaler De 40 Øre ind i Statskassen. Naar De køber Sukker for 2 Kr., saa
150 betaler De Kr. 1.20 til Staten. Naar De køber Tobak - det kan De forresten godt
la være - for 3 Kr., saa gaar de 2 Kr. i Statskassen. 1Kr. er Varens Værdi. De kan
trøste Dem med, at Tolden af en Skindbukse til en Graastensmurer er næsten
ligesaa stor som af en Silkekjole til en Grossererfrue. Tolden betales nemlig efter
Vægt. En Arbeiderfamilie, som er nødt til at købe af disse toldbeskattede Varer,
155 betaler, som jeg før nævnte, op til 10 pCt. af sin Indtægt, 50 - 60 Kroner aarlig til
Staten. Kom saa ihu, at De maa tjene Deres Værnepligt paa knap Kost og
kanske, naar der spørges efter Kanonføde, bli med i første Række. Skulde det saa
ikke være Ret, om De blev regnet med blandt hæderlige Borgere paa en
Valgdag? At De fik Lov at have en Stemme med til Valg paa de Mænd, der skal
160 forvalte og fordele de Midler, De saa surt har været med at tilveiebringe? Jeg ved
ikke, om jeg kunde faa Bønderne i Hedemarken, Buskerud og Smaalenene til at
indrømme dette; men jeg vil bede enhver hæderlig Arbeider, der nu har
Stemmeret, at have saapas Samfølelse med sine Standsfeller, at de ikke svigter i
denne Sag.

165
Jeg skal komme tilbage til Beskatningen. Høire og en Del af Venstre har nu i
lang Tid modsat sig en retfærdigere Fordeling af Skattebyrden til Staten: at
overføre endel paa Formue og Indtægt, saa at Skatten kom til at hvile mere paa
dem, der har Skatteevne. Den lurende Beskatning hænger forresten saa deilig
170 sammen med mange andre Ordninger i vort Samfund. Tror De t. Eks., at Folk
fandt sig i disse blodige Udgifter til vort saakaldte Forsvarsvæsen med al dets
Humbug og Pedanteri, vort Embedsvæsen, vort Pensionsvæsen m. m., hvis de
selv skulde bære nogen klækkelig Andel af Udgifterne? Lad de Styrende i og
udenfor Stortinget selv bære den Andel af Skatten, der med Rette skulde
175 paahvile dem, saa skal vi nok faa se, at Piben faar en anden Lyd.

Men det er Arbeidere og Smaafolk, som selv vil ha det slig. I Akershus,
Smaalenene, Buskerud, Jarlsberg, i Drammen, Holmestrand, Laurvig, Brevig,
Kragerø, Risør o. s. v. sender Arbeidere, Haandværkere og Smaafolk de mest
180 reaktionære Embedsmænd til Stortinget, istedenfor at sende de bedste af sin
egen Midte, Folk, som kjender deres Krav og deres Trang og kan varetage deres
Tarv.

Misundelsen er kanske saa stor, at de ikke under nogen af sine Egne at komme
185 frem, og saa er det jo saa uendelig fint at være i Nærheden af en Embedsmand,

selv om det ikke er mere end 1/2 Times Tid, før Stemmeseddelen lægges i Valgurnen. Saa inderlig, som jeg vilde ønske, at der maa være et godt Forhold mellem Arbeidere og Arbeidsherrer, saa vil jeg dog sige, at skal du for din
190 Dagløn tillige sælge din Overbevisning, din Ret som fri Borger, saa tak heller for dig. Hvis du er en bra Kar, saa vil du aldrig mangle Brød til dig og dine.

Hvis jeg ikke mindes Feil, saa var der en Post paa Valgprogrammet, som talte om Forenkling af Embedsværket; den vil jeg tale lidt om. Som De mindes, vakte
195 Søren Jaabæk i Slutten af Sekstiaarene en stærk Bevægelse mod de høie Embedslønninger og Pensioner. Neppe har nogen Mand været saa hadet blandt vore Embedsmænd som han. Han førte ogsaa i sit Blad et stærkt Sprog mod Præstevælde og Embedsmagt. Der kan paa ham anvendes det samme Ord, som er udtalt om en større Reformator. - Han rørte ved Pavens Krone og Munkenes
200 Bug. Jaabæk fik ingen Tilslutning i Pressen, som ventelig kunde være; den lededes af akademisk uddannede Folk og for en stor Del af Embedsaspiranter; det er Forklaring nok. Men, saa var Tilslutningen ude blandt Smaafolk saameget større, og dette kom mangesteder tilsyne og havde Indflydelse paa Valgene, og saa begyndte de ledende Mænd baade i Høire og Venstre, at overveie. Venstre
205 satte endelig Spørgsmaalet op paa sit Program, hvor det hed: «Forenkling af Embedsværket og Sparsomhed i Statshusholdningen.»

Denne Frase har saa foran Valgene hvert 3die Aar figureret paa Valgprogrammet, og der er blevet givet mange gode Løfter. I Syttiaarene fandt
210 man paa den Omvei at forøge Lønningerne under Navn af Dyrtidstillæg; man gik frem efter samme retfærdige Princip som ved Lønningernes Fastsættelse, saaledes at den, som havde mest før, skulde have størst Tillæg, 25 pCt. for alle. Den, som havde 800 Kr. i Løn, skulde have 200 Kr. i Tillæg, den, som før havde 4000 Kr., skulde have 1000 i Tillæg. Ja, Meningen var jo bl. a. ogsaa, at man paa
215 den Maade skulde faa Embedsmændene til at deltage i Fremskridtsarbeidet. Hvor vidt dette lykkedes, fik vi se under Vetostriden, da alle Nordmænd saa godt kunde trængt at staa sammen; det var nok en liden Brøkdel af Embedsringen, som da støttede os. Disse «Lønnings-Tillæg» figurerede da som saadanne i endel Aar, men de blev snart slaaet fast som uforanderlige Lønninger.

220

Lønningerne inden Administrationen er ordnet slig, at den, som har mest at gjøre, han lønnes mindst. Paa samme Maade er vort Pensionsvæsen ordnet; den, som tjener f. Eks. otte Tusinde Kroner, han behøver ikke at lægge en øre tilside

for sin Alderdom, den sørger Staten for; men den, som tjener ligesaa mange Hundre Kroner, han maa smukt tænke paa, at han kan bli gammel; han er tvungen til at indskyde i en Pensionskasse. Dertil er det saa viselig ordnet, at en Embedsmand aldrig blir for gammel til at røgte sin Gjerning; han kan gjerne
230 sidde, til han blir 90 Aar, og rundt om i Landet sidder der Mænd i de vigtigste Stillinger, der er døve og blinde. Det er nemlig saa vel indrettet, at Staten betaler Løn til en Fuldmægtig, som de selv kan vælge; de tar den billigst mulige, saa gaar lidt af «Kontorholdet» til Embedsmanden.

235 Jeg har liggende for mig Fortegnelse over Pensjonister for iaar, jeg skal forære Arbeidersamfunnet den. De vil der finde Pensioner paa 3-4000 Kr. De vil finde En, som har staaet paa Vartpenge i 20 Aar med 6000 Kr. aarlig; han maatte gaa af som Statsraad, fordi han fik Klander af Stortinget for daarligt Styre nede paa Horten; derfor har han da siden oppebaaret 120,000Kr. Uden at gjøre nogen
240 Nytte. Et saa «lidet» Hul i Statskassen fyldest naturligvis let af den lurende Toldskat. Havde en Stortingsmand faldt paa at stille Forslag - hvortil der har været Adgang hvert Aar, - om at 3000 Kr. kunde være nok, saa er det vel mulig, man kunde faaet et halvt Snes Stemmer for Forslaget.

245 De vil videre finde Folk, som har trukket Pension i 30 Aar. I 1888 blev der fremsat et Forslag i Stortinget om, at alle heretter ansættendes Embedsmænd skulde tilpligtes at indskyde i en muligens oprettendes Pensionskasse eller paa anden Maade sørge for sin Alderdom, t. Eks. ved Livrente. Den sidste Del af Forslaget blev haanet ned af Sverdrups Finantsminister og fik 31 Stemmer for
250 sig, medens hele Høire og over Halvdelen af Venstre stemte mod. Den Pensionslov, man har bebudet, vil neppe gjøre anden Forandring, end at man ved Lov faar fastslaaet en rigelig Pension, for saa siden at forhøie Embedsmændenes Løn med det Beløb, de skyder ind i Pensionskassen.

255 I denne Forbindelse vil jeg ogsaa tale lidt om vore Skyds- og Diætlove. Det er ordnet paa samme retfærdige Maade. Den, der har størst Løn, skal have størst Diæt, 8 -10 op til 12 Kr. Dagen, og den, der har størst Løn og største Diæt, han skal have størst Skydsbetaling. Principet burde jo være, at de allesammen fik fri Fremkomst og intet mere. Men Satserne er sat slig, at jo større Løn, jo mere skal
260 der tjenes paa Reisen. For at ligge bag i en Baad kan en Embedsmand, der har sine 20 Kr. Dagen i Løn og 10 Kr. til Mad, tillige tjene mere paa Skydsen, end de Mænd tjener, der sidder ved Aarene og ror. De har vist ogsaa hørt, at vore Embedsmænd har været kaldt «Statens Tjenere»; men det er et underligt

265 Tjenerforhold. Hvis disse Tjenere ved en eller anden Omordning faar bare halvt Arbeide, eller dette Arbeide helt blir væk, saa faar de alligevel fuld Løn! Paa den anden Side: hvis der skulde komme op en Brøkdelt nyt Arbeide, saa kræver de rigelig ekstra Betaling. De saa kanske nylig i Aviserne, at en Embedsmand fik Domstolenes Medhold heri.

270

Jeg synes, dette er et sammenhængende Væv af Uret; man maa uvilkaarlig komme til at tænke paa Bukken, som skulde passe Havresækken. Disse Forhold faar man aldrig ændret, saalænge der som nu sidder over 40 Embedsmænd og Embedssøgere i Stortinget, og saalænge Høire er saa mandstærkt. Der findes
275 altid endel Venstremænd, som slingrer med, endel i én Sag, andre i en anden; derfor er de høie Lønningers Venner stadig i Flertal, og Vælgerne tier og nøier sig med vakre Taler paa Valgmøder. Og Arbeidere og Haandværkere i Smaabyerne tropper op til Valgurnen og stemmer paa sine stiveste Høireembedsmænd, baade til at beskatte dem og tømme Statskassen.

280

Da vi havde den gamle Høireregjering, hed det altid, at naar vi bare fik en Venstreregjering, saa vilde nok dette bli anderledes. Vi var en Flok Tingmænd, som efter Valget i 1886 forsøgte at tage op Arbeidet paa dette Felt; man kaldte os Sparegruppen, - vi vilde nu lidt mere end bare spare da, vi vilde arbeide for en
285 virkelig demokratisk Samfundsordning: Omordning af vore høiere Skoler, vort Retsvæsen m. v. Dette har jeg ikke Tid til at udvikle her. Men forat fortælle, hvor skrækkelig radikale vi var i vor Sparsomhed, skal jeg anføre, at vi fandt, at høieste Lønning ikke burde være over 6000 Kr.; saa vilde vi lægge paa de lavere, for at Misforholdet ikke skulde blive saa skrigende. Enhver skulde selv sørge for sin Pension, og saa skulde der sættes en Aldersgrændse for Embedsmænd, og der
290 skulde gives friere Adgang til Embederne. Nu ja! vi fik mere Haan end Tilslutning; den eneste Avis, som forsøgte at støtte os, blev snart kureret for dette. Hvad vi ikke fik offentlig, fik vi i anonyme Breve. Vi fik høre, at vi var uvidende Bønder, som burde være hjemme og kjøre «Møk»; vi var
295 Smaalighedens Repræsentanter, Skillingspolitikere o. s. v. Af bekymrede Venstrekoryfæer fik vi høre, at vi vilde ødelægge Regjeringen, og at det at tale om lavere Embedslønninger, det var bare et Fleskespørgsmaal.

Resultatet blev, at aldrig har vi haft høiere Embedslønninger end de sidste. De
300 nye Lagmandslønninger blev sat, endel til 7000 og rigelig Skyds og Diæt og endel til 8000 Kr. Høiesterets Dommere har 7200 Kr. Statsadvokaterne fik op til 5000 Kr. og dertil Kontorhold og Adgang til at drive Privatforretninger ved

Siden. De nye Lagmandsembeder har Folkeviddet døbt til «Ladmandsposter»,
305 og de er neppe heller af de mest anstrængende. Den nye Hærordnings første
Frugt var en Hærskare af nye Embedsmænd, hvis Hovedyrke er Dagdriveri.
Statsraadsgagerne fik vi i 1888 nedsat til 10,000 Kr.; men i 1890 blev de atter
opsat til 12,000 Kr.; hver eneste Høiremand stemte for det og endel af Venstre.

310 Jeg har talt om disse Ting, først fordi der allerede har været holdt saamange
politiske Foredrag om andre Emner heroppe, dernæst for, saa langt mit Ord
rækker, at faa Folk til at tænke paa dette ved de forestaaende Valg. For mig er
dette noget mere, end hvad jeg ser man stadig vi redusere det til - at knappe af
nogle Kroner for en stakkers Fut - eller prutte af lidt paa en Pension for en
315 gammel Embedsmand. Det er unægtelig en meget letvindt Maade at komme
bort fra en ubehagelig Sag. Spørgsmaalet er, slig som jeg ser det, et af vore første,
sociale Spørgsmaal, som nøie hænger sammen med hele vort offentlige Liv.

Hvad er Følgen af dette, at Embedsveien er blevet Landets sikreste Næringsvei,
320 og at den er omgjærdet med alle disse unaturlige Privilegier? Jo, at Landets
Ungdom i store Skarer strømmer ind til Universitetet, der er blevet det
Naaleøie, man maa passere, for at kunne stille sig i Kø - det vil sige, hvis man
ikke blir ødelagt, før man slipper gennem. Man søger ikke Landets Høiskole af
Kundskabstrang. men oftere kun for at faa et offentligt Levebrød, og
325 Universitetet er blit den Fabrik, som i stor Udstrækning har Eneret paa
Fabrikation af Embedsmænd.

Det er jo ikke længe siden, at Opfatningen var den, og er det vel tildels endnu, at
om en Embedsmand blev velsignet med mange Sønner, saa skulde de alle
330 studere, enten deres Lyst og Evner laa i den Retning eller ei; tog En tilsøs eller
søgte et praktisk Erhverv, saa blev han betragtet som et uægte Skud paa den ædle
Stamme. Haandværkere og noksaa smaa Handelsmænd og Bønder skal jo hoppe
efter; Embedsveien er det fineste og sikreste. Om Sønnen har Midler dertil, og
har Udsigt til at drive sin Fars Haandværk til større Fuldkommenhed, saa er det
335 for simpelt; en Løitnantsepaulet er jo ogsaa et ganske anderledes fint Skildt end
et Forskind. Og saaledes opdrages Befolkningen til at se paa det, og Snobberiet
udbreder sig. Det materielle Arbeide ringeagtes; Arbeiderne og de andre, der
befatter sig med dette, trykkes ned til en lavere Kaste - de nægtes Borgerret i
Samfundet. De blir kun Skattekanaler, hvorigjennem Statskassen fyldes. Paa den
340 anden Side er der ikke liden Fare for, at den nuværende Universitetsdannelse og
det Levesæt, der følger med denne, skaffer os en udmarvet Slægt.

Naar man iaar gaar til Valg, saa maa der kun bli to Partier, - Venstre maa staa
345 samlet. Hvad der kan blive Meningsforskjel om, vil bare blive Personerne. Selve
Grundtankerne maa man være enige om og derfor enten stemme med Høire
eller støtte Venstre.

Den Splittelse, der var inden Venstre ved sidste Valg, var jo ikke først og fremst
350 paa saglig Grund; der findes bedre Demokrater blandt de Moderate, end mange
af det saakaldte «rene» Venstres Mænd. De Moderates Feil var efter min
Mening den, at de støttede Sverdrups Ministerium længer end rimeligt var; de
var valgt paa det «fjollede» Program: «Tillid til Johan Sverdrup», og fandt sig
moralsk forpligtet til at følge ham, selv naar han fornægtede sin Fortid. Dette var
355 feilagtigt, og vi bør vogte os for at gjentage de Feil, vi er blevet opmærksom paa;
der er ikke saa ganske liden Fare for, at vi kunde gjøre Feilene opigjen. Man gjør
ikke Regjeringen nogen Tjeneste ved at gjøre hvert lidet Spørgsmaal til et
Tillids- eller Ikketillids-Spørgsmaal. Stortinget maa være den, som bestemmer,
hvor Skabet skal staa. De Meninger, der er de raadende inden Stortingets Flertal,
360 maa være de ledende. Det gaar ikke an at indføre her hos os et Styresæt ganske
efter udenlandsk Mønster; man faar tage Hensyn til Nationalkarakteren og vort
Lands særegne Forhold. Først og fremst maa man ikke glemme, at vi staar i
Forening med et andet Land, under fælles Konge; dette sidste gjør, at vi kommer
op i mange Vanskeligheder og Forviklinger, som vi under andre Forhold vilde
365 undgaa. Og her maa vi have et stærkt Storting, som kan angi Retning.

Den nuværende Regjering er visselig den bedste, vi kunde faa; lidt
Lægmandsskjøn i Raadet havde forresten ikke skadet. Naar man har fremstillet
den nye Regjering som udygtig og uduelig, saa er det noget Tul, - fra hvilken
370 Kant det end kommer. Den er efter min Mening i det hele taget ligesaa dygtig
som hvilken som helst af de foregaaende Regjeringer; men vi maa faa et bestemt
Stortingsflertal bagom den.

Naar De nu skal gaa til Valg her i Akershus, saa maa De først undersøge, om de
375 Tingmænd, De nu har, har handlet og stemt saaledes, som De ønsker. Min
Mening er, at de er ligesaa dygtige som de Repræsentanter, Akershus før har
sendt; men de er fuldblods Høiremænd, og hvad Høires Arbeide gaar ud paa,
har jeg før søgt at paavise. Den eneste Reform eller Forandring, Høire ønsker i
noget af det bestaaende, er, saavidt jeg ved, «Forholdstalsvalg» - og det kan De
380 tro vilde bli en herlig Indretning her under vore Forhold. Det er en liden ægte

Vetoafløgger. Men da Vetotræet ikke fandt Jordbund her, saa tror jeg heller ikke Aflæggeren skal faa fæste Rødder. Her i Landet har bare et Mindretal af de selvhjulpne Mænd Stemmeret; Forholdstalsvalg vil da sige det samme som, at et
385 Mindretal inden dette Mindretal skal omgjørdes med en Særret. - Nei, dette er en udenlandsk Plante, som ikke passer for vore Forhold! Sørg for nu ved Valget, at den forbliver inden de byraakratiske Drivhuse der, hvor den hidtil har været vandet og pleiet.

390 Vælg til Tingmænd yngre, energiske og virkelystne Mænd fra det praktiske Liv, Mænd, som vil varetage Eders Tarv uden Bihensyn. At vælge Lægmand i en mere fremskreden Alder er som Regel ikke heldigt, der gaar ikke saa liden Tid, før man blir tingvant, før man fuldt kommer ind i Arbeidet og Forholdene. Embedsmænd og Embedsaspiranter behøver De ikke at have Besvær med at lede
395 frem, - det besørger andre saa rigelig.

Kilde

40 Afstemninger i Stortinget samlede af Stortingsmand Rinde samt Foredrag af Rinde paa Lillestrømmen om vor Politik og Valgprogrammet samt af Bjørnstjerne Bjørnsons Foredrag i Gausdal, om vort Forhold til Sverige. Kristiania 1891

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/vor-politik-og-valgprogrammet>